

Igor Cereteu*

CONTRIBUȚII LA RECONSTITUIREA LISTEI CĂRȚILOR DIN BIBLIOTECA MĂNĂȘTIRII HÂNCU

Hâncu Monastery, an old monastic center in the central part of Bessarabia, had an archive and library very rich in documents, manuscripts and printed books, which disappeared after its liquidation in 1950. Some of the printed books were taken by the monks, and when it was reactivated in 1990, they were returned to the monastery. Most of the library's books were taken to the Hâncu monastery, some of which are still preserved today. Based on the sources, we restored the list of books before the liquidation (118 books), and based on the specialized literature, field research and current literature (75 books). In the library of the Hâncu monastery, there were books printed in Romanian in: Buzau, Iași, Râmnic, Bucharest, Sibiu, Brașov, Vienna, Buda, the Neamț monastery, Chișinău and Saint Petersburg. Fewer have been identified in library and museum holdings. The oldest books in the library of this monastic center were printed in Buzău and date from the end of the 17th century, followed by those from Iași and Bucharest, from the first half of the 18th century. More numerous are the books printed at the Neamț monastery and in Chisinau from the 19th century. The monks from Hâncu were also interested in religious books in Romanian, printed in Brașov, Vienna, Buda, Saint-Petersburg, which circulated in eastern Moldova at the end of the 18th century and the beginning of the 19th century. Currently, the library of the Hâncu monastery is being restored, and following research we have identified over 70 Romanian books, preserved in good conditions.

Keywords: Hâncu monastery, library, old book, Bessarabia, printing center.

Mănăstirea Hâncu a fost ctitorită în 1677 de boierul Mihalcea Hâncu, care a asigurat-o cu posesiuni funciare¹ și, probabil, cu inventarul și cărțile necesare slujbelor religioase. Până în prezent nu s-a scris suficient de mult despre cărțile vechi din biblioteca mănăstirii, încât reconstituirea listei lor prezintă anumite dificultăți. O atare reconstituire a fost elaborată de către Alexei Agachi² în contribu-

---

* **Igor Cereteu**, doctor habilitat în istorie, șeful secției Istorie Medievală la Institutul de Istorie.
<https://doi.org/10.58187/rim.131-132.09>

¹ L. T. Boga, *Documente. Acte privitoare la Mănăstirea Hâncu*, în *Arhivele Basarabiei*, 1, 1930, p. 92-93.

² Alexei Agachi, *Istoria mănăstirii Hâncu (1677-2010)*, Pontos, Chișinău, 2010, p. 106-107.

ția sa la istoria mănăstirii, însă cercetările recente în domeniu permit o reevaluare și o datare mai sigură a tipăriturilor incomplete, care au aparținut în diferite perioade mănăstirii Hâncu.

Prima mențiune despre cărțile din biblioteca mănăstirii a fost atestată de Paul Mihail într-o condică din 1817, scrisă de Chiril arhimandrit și blagocin, în care sunt trecute mai multe cărți manuscrise și tipărite, fără an și locul apariției³. Analizând atent lista cărților din condică, se poate preciza locul și anul ediției unor titluri de cărți. Cu toate că datarea unora prezintă anumite dificultăți, coroborarea informației din sursele istorice cu situația cunoscută în prezent ne determină să fim convinși că în biblioteca acestui centru de cultură și spiritualitate din Basarabia existau în 1817 următoarele cărți⁴: *Mineie* pe cinci luni (Buzău, 1698); *Octoih* (Buzău, 1700); *Liturghii* (Buzău, 1702, 2 ex.); *Antologhion* (Iași, 1726); *Antologhion* (București, 1736); *Molitvenic* (Iași, 1749); Macarie Egipteanul, *Omilii* (București, 1775); Theodor Studitul, *Cuvinte* (Râmnic, 1784); Dorotei, *Cuvinte* (Râmnic, 1784); *Apostol* (Râmnic, 1794); *Evanghelie* (Râmnic, 1794); *Ceaslov* (Iași, 1797); *Triodion* (București, 1798); Teoflact, Arhiepiscopul Bulgariei, *Tâlcuirea Evangheliilor* (Iași, 1805, 2 ex.); *Chiriadromion* (mănăstirea Neamț, 1811); *Viețile sfinților* pe 12 luni, (mănăstirea Neamț, 1807-1815); Sfântul Ioan Sinaitul, *Scara* (mănăstirea Neamț, 1814); Augustin Episcopul, *Kecragarion* (mănăstirea Neamț, 1814); *Liturghie* (Chișinău, 1815); *Molebnic* (Chișinău, 1815, 2 ex.); *Octoih de canoane pentru pavecerniță* (mănăstirea Neamț, 1816); *Chiriadromion*, I-II (Iași, 1816, în limba greacă); *Catihiz* (Chișinău, 1816); *Rugăciune în ziua Nașterii lui Hristos* (Chișinău, 1816). În această condică sunt incluse și trei manuscrise: o *Evanghelie* rusească, un *Tipicon* rusesc și un *Pateric*.

Din informația din această condică reiese că în biblioteca mănăstirii Hâncu existau în 1817 șapte titluri de cărți tipărite la Buzău⁵, trei de la București, cinci de la Iași, patru de la Râmnic, de la mănăstirea Neamț - 16 titluri și de la Chișinău - 3 titluri. Din secolul al XVII-lea este semnalat un titlu; din secolul al XVIII-lea - 11 și din secolul XIX (până la 1817) - 22 titluri de carte. Pentru secolul al XIX-lea (până la 1817) constatăm o creștere considerabilă a numărului cărților din biblioteca mănăstirii Hâncu, datorită prezenței tipăriturilor de la mănăstirea Neamț și Chișinău, ale căror tipografii și-au început activitatea în această perioadă.

În 1821 au fost inventariate repetat bunurile mănăstirii. Alexei Agachi a identificat condica, în care au fost incluse cărțile, pe care a publicat-o în lucrarea

³ Paul Mihail, *Știri privitoare la mănăstiri și schituri din Basarabia la 1817*, în *Mărturii de spiritualitate românească din Basarabia*, Chișinău „Știința”, 1993, p. 46-47

⁴ Cărțile au fost scrise în listă conform ordinii identificării din condică și nu este respectat criteriul cronologic.

⁵ Recent am identificat *Mineiul pe luna iunie*, Buzău, Tipografia Episcopiei, 1698. În prezenta condică sunt menționate cinci mineie, iar lunile nu sunt indicate. Acesta este motivul pentru care în listă nu am specificat mineiele pentru fiecare lună, dar au fost incluse împreună în lista elaborată de noi la poziția din condică, în ordinea identificării cărților.

sa⁶. În cazul acestei condici, scrisă doar la patru ani de la cea precedentă, situația nu este cu mult diferită. Aici am putea completa cu următoarele cărți identificate: Simion, Arhiepiscopul Thesalonicului, *Voroavă de întrebări și răspunsuri întru Hristos* (București, 1765); *Carte folositoare de suflet* ([București], 1800); *Urmare întru Duminica ... Paștelu*, (Tipografia Mănăstirii Neamț, 1814); *Arătarea pe scurt a dumnezeștilor dogme ale credinței* (Tipografia Mănăstirii Neamț, 1816); *Rânduiala panihidei* (Chișinău, 1817); *Molitvenic* (Chișinău, 1820).

O mărturie indirectă despre existența unor cărți bisericești în biblioteca mănăstirii Hâncu în primele decenii ale secolului al XIX-lea este *Instrucția mănăstirii Hâncu*, elaborată în 1823, din care rezultă că duhovnicul mănăstirii este dator să citească pentru comunitatea monahală în fiecare zi sau, în funcție de situație, la a treia zi, din viețile sfinților părinți, sau din cărțile sfinților Dorotei, Teodor Studitul, Efrem Sirul, Ioan Scărarul, iar ulterior din cartea Sfântului Macarie, Isaac Sirul și din alte cărți cu o asemenea tematică⁷. Dacă facem referire la condica din 1817, constatăm că aceste cărți erau deja în bibliotecă, or prezența lor este confirmată și prin condica din 1821.

Primele informații din literatura istorică despre documentele și cărțile vechi din mănăstire sunt semnate de N. Murzakevici⁸, care în 1848 atesta la Hâncu valori bibliofile vechi: 1) șase *mineie* pe tot anul, în care paremiile și sinaxarele sunt în moldovenește, iar stihirile și canoanele în slavonă, tipărite în Valahia, în Buzău, în 7206 / 1698, în timpul domnitorului Constantin Basarab Voievod; 2) *Octoih*, tipărit tot acolo, în timpul aceluiași voievod în 7208 / 1700; 3) *Minei* pe tot anul în limba slavonă, tipărit în Moldova, în orașul Iași în 7276 / 1734⁹, în timpul domnitorului Mihail Racoviță voievod; 4) *Minei* pe tot anul, în care paremiile, sinaxarele, apostolii și evanghelia sunt în limba română, iar stiharele și canoanele în limba slavonă, tipărită în Valahia, în București, în 7244 / 1736, în timpul domnitorului Constantin Nicolae Voievod; 5) *Irmologhion* în limba slavonă, tipărit în Lavra din Kiev, în timpul lui Stanislav August. Această informație a fost preluată dintr-un memoriu scris de starețul mănăstirii, egumenul Dosoței, la 18 decembrie 1841¹⁰ și are un caracter selectiv, încât nu reflectă situația reală din biblioteca mănăstirii din prima jumătate a secolului al XIX-lea, deoarece în condica de la 1817 sunt trecute mai multe titluri de cărți și câteva manuscrise.

⁶ Alexei Agachi, *Istoria mănăstirii Hâncu (1677-2010)*, Pontos, Chișinău, 2010, p. 106-107.

⁷ Д. Шерловъ, Матеріалы для історіи Гинкульскаго монастыря, в Кишиневскія Епархіальныя Ведомости, № 10, 1900, с. 260-272, p. 268.

⁸ Мурзакевич Н., Сведения о некоторых православных монастырях епархий Херсонской и Кишиневской, в Записки Одесскаго Общества Истории и Древностей, томъ второй, Одесса, 1848, Отд. I, с. 318-319.

⁹ În ceea ce privește datarea acestui titlu de carte, autorul a produs o confuzie. Egumenul Dosoței, autorul memoriului de la 18 decembrie 1841, din care s-a inspirat N. Murzakevici, indică *Antologhionul* tipărit la Iași, în timpul lui Mihai Racoviță Voievod, în anul de la facerea lumii 7234, care de la Nașterea lui Hristos este anul 1726.

¹⁰ Alexei Agachi, *op. cit.*, p. 108.

A. Zașciuk confirmă în 1862 existența la mănăstirea Hâncu a documentelor vechi, pe care le-a semnalat N. Murzakevici în 1848, însă include în listă alte câteva cărți vechi tipărite: *Octoih* (Buzău, 1700); *Antologhion* (Iași, 1726); Macarie Egipteanul, *Omilii* (București, 1775); Teodor Studitul, *Cuvinte* (Râmnic, 1784); Teofilact, Arhiepiscopul Bulgariei, *Tâlcuirea Evangheliilor* (Iași, 1805)¹¹. Precizăm, de asemenea că două dintre aceste titluri le-am identificat în procesul cercetării: prima la Biblioteca Științifică Centrală (*Liturghie*, Buzău, 1702) și a doua la Biblioteca Națională a Republicii Moldova (*Antologhion*, Iași, 1726). Constatăm că nici A. Zașciuk nu a semnalat toate titlurile de cărți din bibliotecă, folosindu-se de aceeași sursă pe care a utilizat-o Murzakevici.

Pe un *Antologhion*, tipărit la mănăstirea Neamț, în 1840 am identificat o însemnare, în care sunt enumerate șapte cărți, altădată proprietate a egumenului Ghedeon de la mănăstirea Hâncu: „Această carte, ce să numește *Heruvicariu*, este din numarul acelor șapte cărți. Al 2-lea *Utrinariu*, al treilea *Triodul* și *Penticostariul*, al 4-lea și al 5-lea, 2 cărți pe 12 luni ce să numesc *Idiomilare*, al 6-lea *Prohodul Domnului*, al 7-lea *Anastasimatarul*, sânt drepte a părintelui Igumenu Ghedeon nacialnicul Sfinței Monastirii Hă(n)cului, cumpărate de la Ieromonahul Climent din Sfânta Monastire Chipriana, cu preți trezeci 30 ruble argint la anul 1870 dechemvrie 1 zi. Și pentru că mi-au fost încredințate mie pe o vreme pentru cântare am însămnat întrânsele, am și iscălit monah Filaret”¹². Din această însemnare constatăm existența la mănăstirea Hâncu în 1870 a încă șapte cărți bisericești, dintre care pot fi identificate următoarele: *Antologhion*, (Tipografia Mănăstirii Neamț, 1840); Dimitrie Suceveanu, *Ideomilar*, Partea I (Tipografia Mănăstirii Neamț, 1856); Dimitrie Suceveanu, *Ideomilar*, Partea II (Tipografia Mănăstirii Neamț, 1856); Dimitrie Suceveanu, *Ideomilar*, Partea III (Tipografia Mănăstirii Neamț, 1857)¹³; *Anastasimatar* (Viena, 1823).

P. Crușevan menționează în 1903 existența în arhiva mănăstirii Hâncu a documentelor vechi semnalate anterior de N. Murzakevici, însă exclude din listă hrisovul domnitorului Grigore Alexandru Ghica din 10 februarie 1766, ceea ce ne determină să credem că acest document nu mai exista în arhiva mănăstirii la începutul secolului al XX-lea. Printre raritățile mănăstirii, P. Crușevan atestă și unele cărți la care face referire A. Zașciuk, însă include în listă și un *Osmoglasnic*, tipărit la Râmnic în anul 1742¹⁴.

¹¹ A. Защук, Материалы для географии и статистики России, собранные офицерами генерального штаба. Бессарабская область. Санкт-Петербург, 1862, с. 206.

¹² Igor Cereteu, *Cartea românească veche și modernă în fonduri din Chișinău. Catalog*. Cuvânt înainte Prof. univ., Dr. Iacob Mârza, Tipo Moldova, Iași, 2011, p. 236, CCXXI, nr. 673; Însemnări de pe manuscrise și cărți vechi din Țara Moldovei. Un corpus editat de I. Caproșu și E. Chiaburu, volumul IV (1829-1859), Iași, Casa Editorială Demiurg, 2009 p. 230.

¹³ Aceste *Ideomilare* în prezent se află în fondurile Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova, la cota 84751, fiind legate împreună.

¹⁴ Бессарабія. Геграфическій, историческій, статистическій, экономическій, этнографическій, литературный и справочный сборникъ съ 224 иллюстраціями, портретами и картой Бессарабской губерніи. Подъ редакціей П.А.Крушевана. Москва, Типографія А.В.Васильева, 1903, с. 149-160.

La începutul secolului XX Zamfir Arbore afirma că în biblioteca mănăstirii Hâncu se aflau mai multe cărți, însă menționează doar două dintre ele: Macarie Egipteanul, *Omilii*, (București, 1775) și *Antologhion* (Iași, 1726)¹⁵. În perioada interbelică au fost întreprinse cercetări temeinice în domeniul cărților vechi manuscrise și tipărite, încât datorită acestor rezultate putem reconstitui parțial lista cărților din unele biblioteci mănăstirești.

De un real folos pentru completarea informației despre biblioteca mănăstirii Hâncu este catalogul lui Alexandru David, care în 1934¹⁶ a cercetat în mănăstirile și bisericile Basarabiei cărțile tipărite la Chișinău și Sankt-Petersburg. În biblioteca mănăstirii a identificat următoarele titluri: *Liturghie* (1815); *Biblia* (Sankt-Petersburg, 1819); *Noul Testament* (Sankt-Petersburg, 1819); *Minei de obște* (1819); *Molitvenic* (1820); *Tipic în scurt* (1823); *Rugăciune de mulțumire* (1826); *Instrucția blagocinului bisericilor* (1827); *Instrucția blagocinului mănăstirilor* (1828); *Slujba Sf. Mucenițe Eftimia* (1835); *Slujba pentru înfrângerea lui Carol XII* (1838); *Slujba pentru Chiril și Iulita* (1840); *Datoriile călugărilor* (1841, 6 ex.); *Catihizis* (1844, 2 ex.); *Trebnic* (1859).

Importante mărturii despre biblioteca mănăstirii Hâncu sunt oferite de Nestor Vornicescu, Mitropolitul Olteniei. În timpul cercetării cărților din biblioteca mănăstirii am identificat două tipărituri pe care înaltul ierarh le-a dăruit acestei instituții monahale: *Psaltire* (Sibiu, 1805) și *Octoih* (Râmnic, 1865). Nestor Vornicescu a lăsat posterității o contribuție valoroasă despre valorile bibliofile¹⁷, în care precizează unele detalii, demne de toată atenția, referitoare la manuscrisele din bibliotecă.

Mănăstirea Hâncu a fost închisă în 1950, iar averea risipită. Cărțile din bibliotecă au dispărut și doar câteva au fost recuperate. Unele se află în bibliotecile altor mănăstiri basarabene. Din sursele istorice am identificat 118 cărți (109 titluri), proprietate a mănăstirii Hâncu până la închiderea. În biblioteca mănăstirii s-au aflat cărți din diferite centre tipografice, am identificat, însă cărți tipărite la: Buzău - 5 titluri/6 exemplare (4,5% / 5,08%), Iași - 6 titluri/7 exemplare (5,5% / 5,93%), București - 11 titluri/ 11 exemplare (10,09% / 9,32%), Râmnic - 5 titluri/5 exemplare (4,5% / 4,23%), mănăstirea Neamț - 50 titluri/50 exemplare (45,87% / 42,37%), Chișinău - 28 titluri/35 exemplare (25,68% / 29,66%), Sankt-Petersburg - 3 titluri/3 exemplare (2,75% / 2,54%), Viena - 1 exemplar (0,9% / 0,84%). Din secolul al XVII-lea sunt atestate cinci mineie de la Buzău din 1698; din secolul al XVIII-lea - 14 titluri, din secolul al XIX-lea - 94 de titluri.

Mai jos prezentăm lista cărților din bibliotecă, reconstituită din sursele istorice și din condicile mănăstirii, elaborate în timpurile mai vechi. Această listă reflectă situația relativă din bibliotecă până la închiderea mănăstirii.

¹⁵ Zamfir Arbore, *Dicționarul geografic al Basarabiei*, București, 1904, p. 114.

¹⁶ Alexandru David, *Tipăriturile românești în Basarabia sub stăpânirea rusă (1812-1918)*, Universitas, Chișinău, 1993, nr. 3, p. 24; 17/45; 20/50; 22/55; 23/57; 33/67; 37/68; 40/70; 45/74; 55/78; 57/80; 61/102; 62/103; 67/105; 87/125.

¹⁷ Nestor Vornicescu, Mitropolitul Olteniei, *Mănăstirea Hâncu, centru de spiritualitate românească în secolele XVII-XX*, în *Literatura și arta*, nr. 8 (2481), 25 februarie 1993, p. 7.

Buzău: *Mineie pe șase luni* (1698); *Octoih* (1700); *Liturghii* (1702, 2 ex.); Fotie, Patriarhul Constantinopolului, *Epistolie de obște* (1832); Ioan Gură de Aur, *Puțul* (1833).

Iași: *Antologhion* (1726); *Molitvenic* (1749); *Ceaslov* (1797); Teofilact, Arhiepiscopul Bulgariei, *Tâlcuirea Evangheliilor* (1805, 2 ex.); *Tâlcuirea celor șapte taine* (1807); *Chyriacodromion*, I-II (1816, în limba greacă); *Tipicon* (1816).

București: *Antologhion* (1736); Simion, Arhiepiscopul Thesalonicului, *Voavă de întrebări și răspunsuri întru Hristos* (1765); Macarie Egipteanul, *Omiilii* (1775); *Triodion* (1798); *Carte folositoare de suflet* (1800); *Chyriacodromion* (1801); *Slujba cuviosului Dimitrie de la Basarabov* (1801); Vasile cel Mare și Grigore Bogoslovul, *Cuvinte* (1826); Ioan Gură de Aur, *Cuvânt* (1827); Macarie Ieromonah, *Tomul al 2-lea al Antologhiei* (1827); *Octoih* (1890).

Râmnic: *Evanghelie* (1794); Atanasie cel Mare, *Sinopsis* (1783); Dorotei, *Cuvinte* (1784); Theodor Studitul, *Cuvinte* (1784); *Evanghelie* (1794); *Apostol* (1794).

Mănăstirea Neamț: *Viețile sfinților* (1807-1815); *Chyriacodromion* (1811); Augustin Episcopul, *Kecagrarion* (1814); *Scara Sfântului Ioan Sinaitul* (1814); *Urmare întru Duminica ... Paștelui* (1814); *Cel mai mic și cel mai mare Îngeresc Chip* (1816); *Apologia* (1816); *Arătarea pe scurt a dumnezeieștilor dogme* (1816); *Octoih de canoane pentru Pavcerniță* (1816); *Adunare a cuvintelor pentru ascultare și viața starețului Paisie de la Neamț* (1817); *Octoih* (1836); *Hronograf* (1837); *Antologhion* (1840); *Evanghelie* (1846); *Minei pe 12 luni*, (1845-1847); *Penticostarion* (1848); *Prolog*, vol. I-IV (1854-1855); Dimitrie Suceveanu, *Ideomilar*, P I-III (1856); *Evanghelie* (1858); *Psaltire* (1859); *Liturghie* (1860); *Acatistul Sfintei Treimi* (1863); *Ceaslov* (1874).

Chișinău: *Liturghie* (1815); *Molebnic* (1815, 2 ex.); *Catihiz* (1816); *Rugăciune în ziua Nașterii lui Hristos* (1816); *Rânduiala panihidei* (1817); *Biblia* (1819); *Noul Testament* (1819); *Minei de obște* (1819); *Molitvenic* (1820); *Rânduiala sfințirii bisericii* (1820); *Pentru datoriile presviterilor de popor* (1823); *Tipic în scurt* (1823); *Rugăciune de mulțumire* (1826); *Instrucția blagocinului bisericilor* (1827); *Instrucția blagocinului mănăstirilor* (1828); *Slujba Sf. Mucenițe Eftimia* (1835); *Liturghie* (1837); *Slujba pentru înfrângerea lui Carol XII* (1838); *Slujba pentru Chiril și Iulita* (1840); *Datoriile călugărilor* (1841, 6 ex.); *Catehism creștinesc* (1844, 2 ex.)¹⁸; *Trebnic* (1859); *Liturghie* (1860); *Antologhion* (1861); *Ceaslov* (1862); *Triodion* (1862); *Slujba lui Metodie și Chiril* (1865); *Psaltire* (1907).

Sankt-Petersburg: *Noul Testament* (1817, 1819); *Biblia* (1819).

Viena: *Anastasimatar* (1823).

În ultimii ani a apărut oportunitatea de a cerceta mai multe biblioteci mănăstirești, cu rezultate relevante pentru fenomenul circulației valorilor bibliofile românești în Basarabia. Aceste investigații ne-au permis completarea listelor de cărți din bibliotecile noastre. Chiar dacă după instaurarea regimului sovietic în Basarabia majoritatea mănăstirilor au fost închise, cu excepția celei de la Japca,

¹⁸ Cartea este datată greșit de A. Agachi cu 1839. Pe foaia de titlu este specificat că în tipografia de la Moscova a fost tipărit în 1939, iar la Chișinău în 1844.

unele cărți și odoare bisericești au fost protejate de călugări. După redeschiderea instituțiilor monahale a început reconstituirea bibliotecilor. În unele fonduri din Chișinău și în mănăstirile redeschise am identificat cărți care anterior au aparținut mănăstirii Hâncu¹⁹.

Mănăstirea Hâncu a fost reactivată, începând cu anul 1990, când a demarat construcția întregii instituții monahale. Am vizitat mănăstirea Hâncu la 2 aprilie 2012 și am obținut permisiunea egumenei Parascheva pentru a cerceta biblioteca mănăstirii. Cărțile din bibliotecă sunt depozitate într-o încăpere special amenajată, condițiile de conservare sunt foarte bune. Am fost condus de monahia Epistimia, care a părut interesată de subiectul valorilor bibliofile din mănăstire. Am cercetat în câteva ore 75 de cărți tipărite (64 de titluri) și am descifrat însemnările manuscrise. Cărțile din bibliotecă aparțin ca loc de tipărire următoarelor centre: Iași (11 exemplare/11 titluri), Râmnic (4 exemplare/4 titluri), Brașov (1 exemplar/1 titlu), Buda (3 exemplare/3 titluri), Sibiu (1 exemplar/1 titlu), mănăstirea Neamț (16 exemplare/13 titluri), Chișinău (29 exemplare/22 de titluri), Sankt-Peterburg (2 exemplare/1 titlu), București (6 exemplare/6 titluri), Buzău (2 exemplare/2 titluri). Cea mai veche carte identificată în bibliotecă este Iacov, Mitropolitul Moldovei, *Adunare de multe învățături*, Iași, Tipografia Mitropoliei, 1757, iar cea mai târzie *Acatistul Sfintei Treimi*, Chișinău, Tipografia Eparhială, 1915. Din secolul XVIII am atestat patru titluri, din secolul XIX – 47 de titluri și din secolul XX (până la 1915) – 12 titluri. Cele mai numeroase cărți în biblioteca mănăstirii Hâncu sunt din tipografia de la Chișinău, după care urmează în ordine numerică descrescătoare cărțile tipărite la mănăstirea Neamț, Iași, București, Râmnic, Buda, Buzău, Sankt-Peterburg, Brașov și Sibiu. Mai jos prezentăm lista cărților cercetate în biblioteca mănăstirii Hâncu:

Iași: Iacov, Mitropolitul Moldovei, *Adunare de multe învățături*, (1757), *Ceaslov* (1797), Ioan Damaschin, *Descoperire cu amănuntul a pravoslavniciei credințe* (1806), *Psaltire* (1818), *Panihidă împreună cu Litia mică* (1821), Scriban, Filaret Stavropoleos, *Sfințita ermeneutică* (1856), *Acatistul Sfântului Panteleimon* (1862), Th. Codrescu & D. Gusti, *Evanghelie. Carte de citire pentru clasele elementare* (1862), Drăghici, Manolachi, *Acatistul Sântului Mare Mucenic Mina cu Cinstiul paraclis a preacuvioase Maice Paraschiva* (1862), Drăghici, Manolachi, *Acatistul Sfântului Spiridon, făcător de minuni* (1862), Drăghici, Manolachi, *Acatistul Cuvioasei Parascheva* (1862).

Râmnic: *Octoih* (1776), *Penticostar* (1785), *Minei pe luna septembrie* (1862), *Octoih* (1865).

Brașov: Aaron, Vasile, *Patimile și moartea lui Isus Hristos* (1805).

Buda: *Minei pe luna martie* (1805), *Minei pe luna iunie* (1805), *Minei pe luna iulie* (1805).

¹⁹ Vezi în această privință: Igor Cereteu, *Cartea românească veche și modernă în fonduri din Chișinău. Catalog*. Cuvânt înainte Prof. univ., Dr. Iacob Mârza, Tipo Moldova, Iași, 2011, p. 50, nr. 10; p. 54, nr. 21; p. 236, nr. 673; p. 277, nr. 825-827, p. 277-278. În fondul 2119, inv. 6, dosar 712 (Agenția Națională a Arhivelor din Republica Moldova) am identificat cartea *Pentru datoriiile presviterilor de popor*, Chișinău, 1823, care are însemnarea de proprietate a mănăstirii Hâncu.

Sibiu: *Psaltire* (1805).

Mănăstirea Neamț: *Viețile sfinților pe luna noiembrie* (1811), *Viețile sfinților pe luna februarie* (1812), *Viețile sfinților pe luna martie* (1813), *Viețile sfinților pe luna mai* (1813), *Viețile sfinților pe luna iulie* (1814), *Noul Testament* (1818), *Minei pe luna septembrie* (1831), *Minei pe luna septembrie* (1845), *Minei pe luna aprilie* (1846), *Ceaslov* (1850), *Prolog*, vol. 3 (1855) (3 ex.), *Prolog*, vol. 3 (1855), *Prolog*, vol. 4 (1855), *Slujba Sfântului Modest* (1861).

Chișinău: *Molebnic* (1815), *Ceaslov* (1817), *Psaltire* (1818) (2 ex.), *Molitvenic* (1820), *Liturghie* (1837) (2 ex.), *Ceaslov* (1867), *Evanghelie* (1855), *Liturghie* (1859), *Nichifor, Arhiepiscopul Astrahanului, Chiriadodromion* (1860) (3 ex.), *Ceaslov* (Chișinău, 1862), *Octoih* (1862), *Ceaslov* (1907), *Slujba și acathistul Preasfintei Născătoarei de Dumnezeu... icoanei numită Iversca* (1908), *Trebnic* (1908), *Cartică de rugăciuni pentru mireni* (1909), *Slujba și acathistul Sfântului Serafim din Sarov* (1910) (2 ex.), *Viețile sfinților pe luna ianuarie*, *Cartea II* (1910), **Învățăături creștinești** (1911), *Evanghelie* (1912) (2 ex.), *Deplinirea Trebnicului* (1912), *Acathistul Sfântului Panteleimon* (1913) (2 ex.), *Acathistul Sfintei Treimi* (1915).

Sankt-Peterburg: *Biblia* (1819) (2 ex.).

București: *Pateric* (1828), *Viețile sfinților pe luna august* (1836), *Prohodul Domnului* (1868), *Cartea psalmilor* (1885), *Noul Testament* (1885), *Viețile sfinților*. Volumul II. Luna octombrie (1902).

Buzău: Ioan Gură de Aur, **Împărțirea de grâu** (1833), *Panihidă și Litia mică* (1839).

Mănăstirea Hâncu, vechi centru monahal din partea centrală a Basarabiei, a avut o arhivă și o bibliotecă foarte bogate în documente, cărți manuscrise și tipărite, care au dispărut după lichidarea ei în 1950. Unele dintre cărțile tipărite au fost luate de călugări, iar la reactivarea din 1990 au fost restituite mănăstirii. Cele mai multe dintre cărțile bibliotecii au fost duse la mănăstirea Hâncu, unele dintre care se păstrează și în prezent. În baza surselor am restabilit lista cărților înainte de lichidare (118 exemplare), iar în baza literaturii de specialitate, a cercetărilor de teren și a celei din prezent (75 exemplare). În biblioteca mănăstirii Hâncu s-au aflat cărți tipărite în limba română la: Buzău, Iași, Râmnic, București, Sibiu, Brașov, Viena, Buda, mănăstirea Neamț, Chișinău și Sankt-Petersburg. Mai puține au fost identificate în fonduri de biblioteci și muzee. Cele mai vechi cărți din biblioteca acestui centru monahal au fost tipărite la Buzău și datează de la sfârșitul secolului al XVII-lea, după care urmează cele de la Iași și București, din prima jumătate a secolului al XVIII-lea. Mai numeroase sunt cărțile tipărite la mănăstirea Neamț și la Chișinău din secolul al XIX-lea. Monahii de la Hâncu au fost interesați și de cărțile religioase în limba română, tipărite la Brașov, Viena, Buda, Sankt-Petersburg, care au circulat în estul Moldovei la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea. În prezent biblioteca mănăstirii Hâncu este în curs de restabilire, iar în urma cercetărilor am identificat peste 70 de cărți românești, păstrate în condiții bune.